

14226

ԼՐԱՆԻՍ ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹԵԱՆ 1 №-Ը

Ս. ՄԻԱՅԼ

9
10
71.
Հ. Կոմիտասի հիշատակը
ԱՆԿԱՅԱՆ
ԲԱՂՁԱՆՔՆԵՐ

ՆՈՐ ՏԱՐԻԱՅ ԸՆԾԱՆԵՐ

ՄԵԾԵՐԻ ԵՒ ՓՈԲՐԵՐԻ ՀԱՄԱՐ

1913 թ. ԵՐԵՒԱՆ

891-99

Կ-93

831 99

Լ-93

ԻՄ ԱՂԲԱՏ ԴՐԱՊԱՐԱՆԻՍ ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹԵԱՆ 1 Ռ-Ը

Ս. ՄԻԼՅԱՆ

ԱՆԿԱՅԱՆ ԲԱՂՁԱՆՔՆԵՐ

ՆՈՐ ՏԱՐԻԱՅ ԸՆԾԱՆԵՐ

ՄԵԾԵՐԻ ԵՒ ՓՈԲԵՐԵՐԻ ՀԱՄԱՐ

ԵՐԵՒԱՆ 1913 թ.

Տպարան «ԼՈՅՍ» Արշ. Յակովբեան և որդիք

73881 - 66.7.

Այսօր քո կեանքի փորձնն է,
լսկ իմ աշունը:

ՎԵՐԻՆՈ

—Ի՞նչ էս այդպէս տխրել, նոթերդ
կիտել ի՞նչ՝ նայիր, բոլոր բարձր շէնքերը
զուգուել են մի չտեսնուած պճրանքով, բոլոր
պատուհաններէց երևում են շքեղ դահլիճ-
ներում մաքուր ու կոկ հագնուած ընտանի-
քի զաւակներ ուրախ ու փառթամ. այսօր
բոլորն էլ ուրախ են, ամենքն էլ պատրաս-
տութիւն են տեսնում, չէ՞ որ վաղը չէ միւս
օրը նոր տարի է, ահա քաղաքի բոլոր
փողոցները զարդարել են տօնածառի ճիւ-
ղերով տես մարդիկ ինչպէս շտապում են
շուկայ գնալ բոլորն էլ տօնածառի պատ-
րաստութիւն են տեսնում՝ չէ՞ որ նոր
տարուց վեց օր յետոյ զատիկ է նորից
պատրաստութիւն, իրարանցում երգ, պար,
խնձոյք. միթէ դու այդ բոլորի մասին չես
մտածում. այնպէս ես տխրել, այնպէս ես

նոթերդ կիտել կարծես այդ բոլոր ծախսերը
քեզնից են ուզում. դու տխուր ես շատ ևս
տխուր, բայց տես ես որքան հոմ ուրախ:

Դու տեսել ես մեր տօնածառը, մի
տեսնես թէ մայրս ինչպէս է զարդարել
կարծես մի նորահարս լինի մեր դահլիճում
կանգնած՝ շատ գեղեցիկ է. փոքրիկ քոյրերս
միշտ անհամբեր հարցնում են նոր տարւայ
մասին չէ՞ որ նոր տարու տօներին միշտ էլ
լաւ լաւ հանդէսներ են լինում. ահ որքան
լաւ են տօն օրերը, ես կուզէի միշտ այդ-
պէս տօներ լինէին, միշտ պար միշտ խնձոյք:

Միթէ դու չէս ուզում շարունակ տօն
լինի, ի՞նչու ես այդպէս տխրել նոթերդ կիտել:

—Չէ, չէ, ես չեմ ուզում, ես ոչինչ
չեմ ուզում.

—Ինչո՞ւ չէս ուզում. այ նայիր այն
բարձր պատուհանի առաջ դրւած տօնածառը
ինչպէս են զարդարել, մանուկները մաքուր
հագնուած պըտտուում են նրա շուրջ նայիր
նրանց հայրը եկաւ և որքան ուրախ է նա.
ահա այն մէկին համբուրեց. տես որքան
լաւ է տօն օրը բոլորն էլ ուրախ, բոլորն
էլ մաքուր հագնուած. տես նրանց աղախինը
իր տիկնոջ դէն շարտած շորերը հագել է և
ինչպէս ուրախացնում է գրկում պահած

փոքրիկ երեխային. եթէ երեխան ամբողջ
օրը վայր չգայ նրա գրկից՝ նա դարձեալ չի
բարկանայ մատներով նրա փոքրիկ ոտների
փափրիկ մսերը էլ չի կապտացնի, որովհետեւ
տիկիներ նրան տւել է իր հնամաշ շորերը
նա շատ ուրախ է, և ուզում է միշտ տօն,
միշտ նոր տարի լինի որովհետեւ ամեն տօն
օրի նա կ'ստանա իր տիկնոջից բնծայ մի
ձեռք հին շոր. էս օր վայրդ մի կապոց
մեր մաշած գուլպաներից տարաւ որ կար-
կատի դուք հագնեք. միթէ գեղեցիկ չին լի-
նում տօն օրերը, բոլորն էլ ուրախ են լի-
նում տեւ, ես էլ ուրախ եմ իսկ դու տխուր
ես շատ նս տխուր երեւի բարկացել ես:

— Հն բարկացել եմ, ես կուզէի էս
բոլորէիս լինել շանթահարող կայծակ, ու հըր-
դեհէի այն բոլոր մեծ շէնքերը մոխիր դար-
ձնէի ուր պատրաստուում են նոր տարւոյ
համար խնճոյքներ, պարեր՝ որտեղ մեզ
նմանները կեանքից ու բազդից հալածւած,
առանց հագուստի, առանց կոպէկի, կարօտ
մի կտոր չոր հացի, անօթի փորով լիղում
են շարունակ ձեզ նմանների ապականւած
լաթերը, ձեր շէմքի մոխիրներն են դառնում
մի պատառ չոր հաց, մի կտոր հին շոր, մի-
քանի սև գրոշ ճարելու համար. և այդ բո-

լորը տանում էք դեռ դուք առանց կսկիծի,
առանց արցունքի, և դեռ շատերին դուք
էք շարտում առանց կոպէկի, առանց
խղճալու, առանց ձեր հոգին մի վիշտ զգա-
լու, ձեզ համար վիշտը գոյութիւն չունի, է
դուք «երջանիկ» մարդկանց գաւակներ:

Ահա նայիր փողոցից անցնող այն կի-
սամերկ տղային, նա էլ ինձ նման որը է
ու աղքատ. նրա ոտները կապուել են ցրտից,
և նա իր ուսին դրած մօնածառի ծանր
ճիւղքի տակ հեռւմ է ու քրտինքը կա-
թիլ-կաթիլ թափւում յոգնած ճակա-
տից, և թրջում նրա կեղտոտ ու կարմրած
այտերը: նա չի արտնջում որովհետեւ ստա-
ցել է հինգ կոպէկ փող պէտքէ հասցնի
պատուիրած տեղը, նրա ուսը տատանւում
է անազին ծանրութիւնից, բայց ինչ փոխ
նա ստացել է հինգ կոպէկ փող, և պէտքէ
շուտ տեղ հասցնի:

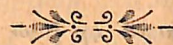
Ահա այդպէս է մեր բոլորիս կեանքը,
ձեր կեղտոտ լաթի կտորները կլիպենք, ձեր
շէմքի մոխիրները մէջ թաւալ կտանք, և
դուք առանց կսկիծի, խնճոյքով ու պարով
կատարեցէք ձեր նոր տարին. իսկ մենք
էլ առանց կսկիծի ու հառաչանքի, ձեր
դառն փշրանքներով, ու մեր վաստակած սև

կոպէկներով կը կատարենք մեր սև ճակատագրի արցունքոտ տօնը: Հա մեր ճակատագրի, մեր սև ճակատագրի, որովհետև կեանքը մեզ դրանից աւել ոչինչ չի տւել. նայիր տես ես դողում եմ ցրտից, քոյրերս փոքրիկ եղբայրներս, և մեզ նման այն բոլոր աղքատներն ու ուրեքը, որը փողոցներում անտէր ու անօթի թափառում է անց ու դարձ անողններից կոպէկներ մուրալով, և որը սև ու մութ յարկի տակ նստած աչքները յառած դէպի դուռը սպասում են թէ ով կուղարկէ մի ձեռք հնամաշ զգեստ, մի գոյգ հին կօշիկներ. և իհարկէ դուք դրան ասում էք ողորմութիւն. այդպիսի ողորմութիւններ անելով դուք պարծենումէք. բայց չէ՞ որ իմ մայրս ամբողջ տարին ձեր լացքն է անում, ձեր կեղտոտած ու ապականւած լաթերն է մաքրում, ու ստանում մի չնչին վարձ՝ և այդպէս կան հազարները, իսկ դուք պարծենում էք զրանով և ասում էք օգնում ենք:

Հա, հրը դուք այդպէս օգնում էք, երբ դուք վերջապէս այդքան խղճահարւել գիտէք, գնացէք ուրեմն հանգիստ խղճով ուրախ խնճոքով կատարեցէք ձեր նոր տարին ու Զատիկը. իսկ մենք միշտ այդ-

պէս թաւալ կը տանք ձեր շէմքի մոխիր-խիրների մէջ, և արտասուքն աչքներին կը կատարենք մեր ճակատագրի անխնճոյք ու արցունքոտ սև տօնը. ի՞նչ պիտի անենք երբ կեանքը մեզ դրանից, աւել ոչինչ չէ տւել.

եւ պիտի տանենք:

նւիրում հմ այն բոլոր գեղեցիկ կա-
նանց, ու օրհորչներին, որոնք լիան-
քիս մէջ գոնէ մի անգամ հաղիպել
են ինձ ու ներշնչել իմ մէջ օգորտմը՝
այն ինչ քարժր է ու վեհ:

Գուրսը ցուրտ էր շատ ցուրտ, լամպի
լոյսը մարել էր արդէն՝ սենեակումս խա-
ւար էր ու անսպասելի լուռ թիւն. պատու-
հանի առաջ նստած, դեռ ես նայում էի
գուրսը գէպի երկինքը, ուր կարծես մռայլ
էր ամեն ինչ, աստղերը հազիւ էին նշմար-
ւում. քամին կտուրներէի վրայ իջած ձիւ-
նը փոշիացնելով բերում լցնում էր պատու-
հանիս փեղկերն ու երկաթեայ վանդակա-
նման բացւածքները պարուրում ձերմակ
ու մաքուր բաթիկներով:

Դրսից ձիւնի անթափանց փոշին, ներ-
սից էլ ծխախոտի արբեցուցիչ ծուխը ասես
ուզում էին փշրել ապակիները և ձուլել
իրար գիշերային, մենութեան մէջ, և այդ
չնչին գործողութիւնը թւում էր ինձ մի
խորհրդաւոր ու անբացատրելի գաղտնիք:

Այո, գիշերային մենութեան մէջ ամեն

տեսակ մաքիւր ու գաղտնիքներ իրագործ-
ման տէնչանքն են զգում...

Անկողինս սառն էր շատ սառը, օ ան-
տանելի ու ձանձրալի էր միայնութեան այդ
տխուր երեկոն՝ սակայն ես մտածում էի այլ
բանի մասին, թէ վաղը միւս օրը ինչեւ
կը լինէր:

Ինչ կը լինի... Ամեն, ամեն, բան կը
լինի բայց ինձ ինչ, ինձ համար չկայ ոչ
նեղկայ ոչ ապագայ, ես ուզում եմ շատ բան
բայց չունեմ ոչինչ, ես ուզում եմ աշխար-
հում բոլոր մարդկանցից երջանիկ լինել սա-
կայն ամենից թշուառ, ամենից դժբաղդ եմ:

Ես ուզում եմ այն բոլոր գեղեցիկ կա-
նանց աչքին երևալ որպէս մի հսկայ, ես
ուզում եմ բոլորը նայեն ինձ, շատերը
նախանձեն թէ կուզ ծաղրեն, արհամարէն,
բայց չէ՞ որ ես հսկայ եմ քաջ և հպարտ հըս-
կայ չէ՞ որ բոլորը կը խոնարհեն իմ առաջ
բոլոր կանայք կը հրճեն ինձնով որով-
հետեւ ես ջանել, եմ ու հպարտ հսկայ. ես բո-
լոր մարդկանց կը նայեմ հպարտ հայեացքով
որովհետեւ ես հպարտ եմ, հսկայ հպարտ,
իմ հսկայական քայլերիս ղոփիւնից բոլորը
ձանաչում են ինձ և ձանապարհ են տալիս
անցնելու. փողոցում որքան գեղեցիկ աչքեր

քարի ու հնազանդ հայեացքով կ'նայեն ինձ
ու կըժպտան, որովհետեւ ես հսկայ եմ՝ մեծ
հսկայ, և այն բոլոր գեր ու յաղթնադամ
կանայք որ ողջ կեանքում կըքով են սնուում
միայն, նրանք ինձ էօրհնեն որովհետեւ
ես հսկայ եմ միայն նրանց երկրպագեմ,
ու ասաւածացնեմ. և ես շքեղ սիւնասարդ
դահլիճում մետաքս բարձերի վրայ բազ-
մած, հզօր իշխանի նման, իրենց գեր
ու մերկանդամ մարմնով հազարաւոր կա-
նայք մի խեղագարեցնող երգի եղանակով
պարէին իմ շուրջս, ու ես կըքի հազարաւոր
լեզուներով գալարւէի նրանց պարանոցին,
թաւալէի նրանց ոտների տակ, ու լիզէի
շարունակ նրանց թթւաւ մարմինը, ես օձի
նման կը գալարւէի նրանց կիրք ու ցան-
կութիւն ներշնչող ստինքների ծալքերի մէջ:

Ես հսկայ եմ միայն հսկայ ու գեղեցիկ
կանանց երկրպագելու և ասաւածացնելու
համար...

Ես երազում էի գալիք օրերի կախար-
դանքների մասին, կախարդանքներ, որ
վայրկեանի մէջ խեղագարութեան բնագղն
ես ստեղծում, սրբացնելու և անմահացնելու
համար. ես երազում էի այն շքեղ դահլիճը
լի մաքուր հագնւած հասարակութեամբ, որի

մէջ անց ու դարձ էի անու՛մ՝ ու տես-
նում էի դահլիճի անկիւններից հարիւրաւոր
կըքոտ ու բարի աչքեր, հպարտ քայլերիս
ու մարմնիս շարժումները կը դիտէին սիւ-
նազարդ դահլիճի հայելիների մէջ, ուր ար-
տացուում են իրենց անգաղտնապահ հմայք-
ներով բաղմաթիւ դեմքեր. դեմքեր, որոնք
համակրելի են լինում անհատի հոգուն, և
ոչ բոլորին:—

Ես երազում էի, երազում այդ բոլորի
մասին, բայց շուրջս չկար ոչինչ սենեակում
ամայութիւն էր ու խորին լուսթիւն փոք-
րիկ գրասեղանիս վրայ անկանոն կերպով
թափթփւած մի քանի կտոր գրքերը որ հա-
զիւ էին ջոկւում սենեակի մթութիւնից,
պատուհանից թափանցող լուսնի նւաղ լոյ-
սի տակ, և մի կտորատուած մահճակալ որի
վրայ գցած էր հնամաշ ու անխնամ ռնկո-
ղինս, իսկ ես որ ձեւանում էի մի հպարտ
հսկայ բոլոր մարդկանց նախանձի ախոր-
ժակը դրգոելու համար, ես էլ մի ոչնչու-
թիւն էի ձուլւած մէնիկ սենեակիս կիսա-
խաւարի մէջ:

Դուրսը ցուրտ էր շատ ցուրտ. քամին
առանց դադար առնելու, փոշիացած ձիւնը
դիզում էր պատուհանիս ասպակիների շուրջը

և լուսնի բնական ու ասեղնաձև ճաճանչները
ձիւնի ճերմակ տարածութեան մէջ հազա-
րաւոր գոյների, գծեր էին նկարում ասես:

Անկողինս սառն էր, շատ սառը՝ յու-
սահատօրէն ու դողդողալով, հազարաւոր
մտքեր պահած գոնգիս մէջ, թոյլ ու ան-
զօր հիւանդի նման ծածկւում եմ բարակ
վերմակիս ծալքերի տակ.— Ա՛հ միայնու-
թիւն, միայնութիւն. գիշերային այս խոր-
հրդաւոր լուսնեան մէջ, հիմա ո՞վ գիտէ
ինչեր չեն լինում՝ ոճիր, դատապարտութիւն,
օճային գալարումներ. սպասումներ, մի
խօսքով գիշերը խորախորհուրդ ու անբա-
ցատրելի գաղտնիքների մերկացումի պատ-
րանքն է. իսկ այդ ժամանակ իմ մէջ զարթ-
նել էր մի սոսկալի զայրութիւն, բոլոր ջահել
տղամարդկանց դէմ, ես ուզում էի իմ ու-
ժեղ բազուկներով առանց խղճալու ջարդել
ու ոչնչացնել բոլորին ու նրանց գիւղիների
վրայով քայլէի հպարտութեամբ առանց իմ
մարմնիս վրայ մի սառսուռ անգամ զգալու.
Իմ մէջ զարթնել էր մի վայրենի ցանկու-
թիւն՝ լինել հեշտասէր, և բոլոր կանանց
աչքին երևալ հպարտ ու հզօր և երջանկա-
նալ միայն նրանցով.

..և անցաւ հազիւ մի քանի վայրկեան, ես
մոռացիլ էի արդէն ամեն ինչ:

Արդէն զարուհ եր... Մի չտեսնւած ծա-
ռուղի էր այն, որի բարձր ու սազարթախիտ
թթենիների տակ նստարանների վրայ շար-
քերով նստած էին բազմաթիւ կանայք. նը-
րանք միայնակ էին, ու ասես ինչոր տխուր
թախիծ էր իջել նրանց անընդհատ բարա-
խող սրտին, բոլորի աչքերն էլ ասես թէ
ինչ որ անջատումից դառնացած հսկումի,
ու կարօտի արցունքեր էին թափում. տը-
խուր էին, բոլորը տխուր. ա՛հ միայնութիւն,
միայնութիւն, ամեն տեղ տարածել էր իր
տխրադալուկ թեւերը:

Մարմարեա աւազաններից ցայտում
էին տառեակ շատրւաներ, կանաչ-կարմիր
ծիածանագոյն հիւլիներով արեգակը մշու-
շում. կանանցից շատերը հանդարտ քայլում
էին ասես որոնող հայեացքով, իսկ ոմանք
նստած թթենիների դով սուրճների տակ,
նայում էին շրջողներին անսխալօրէն. այ-
գին զարգարել էր հազարաւոր թարմ ու
գեղեցիկ ծագիկների գոյներով, ինչպէս որ
լինում էր ամեն տարի, ամեն զարուհ, այդ-
պէս էր և անցեալ օրը. բոլոր մարդիկ շր-
ջում էին թեւոյնով արած իրենց սիրելի-

ների հետ, կանայք ուրախ էին, Оркестръ-ը նւագում էր. ուրախ էին բոլորը, զղրողում էր այգին հազարաւոր մարդկանց քայլերի դոփինից: Իսկ այսօր ամայութիւն էր տիրում բոլոր կանայք որը էին մնացել. Оркестръ չկար լուռ էր ամեն ինչ. կանայք միայնակ ու տխրադէմ, նստոտել էին թթենիների զով սուէրների տակ: Իսկ ես որպէս պատերազմից յաղթական փառքով վերադարձող հզօր ասպետ, հպարտ քայլերով անցայ ծառուղին. ամեն կողմից փունջ փունջ ծաղիկներ ու յաղթական փառքի պսակներ էին թափւում ոտներիս տակ. ու միայնակ քայլում էի ծառուղին այն ամայի, ուր հարիւրաւոր ջահել կանանց կրքի ու կարօտի ձայնընն էր բողոքում միայնութեան դէմ, և բոլոր կանայք միայնակ էին. ինձ թւում էր թէ բոլոր մարդկանց ես տրորելով անցել էի հպարտօրէն տիրելու այն բոլոր գեղեցիկ ու յաղթանդամ կանանց, որոնք իրենց կանացի ուժով հսկայ ու հզօր տղամարդկանց անյագուրդ ցանկութեան արիւնն են քսմում. արիւնը կրքի...

Այգին լցւել էր մահի սառսուտով, մարմարեայ աւազաններից ցայտող շատրւանների մեխամողձոտ քչքչոցը ասեւ ինչոր

ողերգի անորոշ բառեր էր կրմկրմում խեղճ ու յուսահատ և փոշիացած հիւլէնեւ լով արեգակը մշուշում արևելեան հարսի գունաւոր քողի նման. իսկ ես անցնում էի առանց յոգնելու հպարտ և ուժեղ քայլերով, կանայք ու նորահաս աղջիկները դեռ շարունակում էին օդային համրոյրեւ լով, ու յաղթական փառքի պսակներով ողջունել ինձ, և շնորհաւորել իմ յաղթանակը՝ որ ես տրորելով բոլոր մարդկանց գանգերը անցել էի քաջութեամբ, իմ բազուկները պողպատի ատրուժիւն ունէին, և ոտներս ներկւել էին արիւնով. այն բոլոր տղամարդկանց արիւնով. ես գոհ ու երջանիկ քայլում էի, իսկ կանայք բոլորն էլ ուրախ էին որովհետեւ ես յաղթել էի, ես հզօր էի, ես էլ էի ուրախ. որոհետեւ աշխարհի փառքն ու մեծութիւնը հզօրներն են վայելում...

Բոլոր կանայք հետեւում էին ինձ ու ողջունում իմ յաղթանակը, մի նորահաս աղջիկ հեռւից յաղթական փառքի պսակը ձեռքին մօտեցաւ ինձ ու ասաց.

—Թոյլ տուր ինձ պսակիւ քեզ յաղթական փառքի պսակով, որին արժանի ես միայն դու, և համբուրել քո քաջ և հըպարտ հակառակ...

Եւ չը մերժեցի. նա մօտեցաւ ու փաթաթեց. պարանոցովս, և համբուրում էր ագահաբար ոչ թէ ճակատս այլ շրթունքներս. բայց երբ նա բաժանեց, ինձ մօտեցաւ սե ու թուիւ այտերով, գեր և լայն կրծքով մի կրքոտ կին ու խնդրեց.

— Թոյլ առւր ինձ լիզել քո ոտների թաթախած արիւնը՝ այն բոլոր տղամարդկանց արիւնն է...

Եւ նա քաղցած վագրի նման չոքեց իմ առաջ, ու լիզում էր ագահաբար ոտներին արիւնը. իսկ դրանից մի քանի վայրկեան յետոյ չգիտեմ ինչպէս նա ինձ պահած իր լայն կրծքի վրայ, ամուր սգմում էր, և կրծոտում այտերս ու շրթունքներս:

Եւ սարսափահար զարթնեցի.

Սենտակիս կիսախաւարը վերացել էր. արեգակի ճառագայթները ներս էին թափւել սառած ապակիներից, հազիւ լուսաորհլով հանդէպի պատից կախած ֆրանսիական մի հսկայի լուսանկար. նա երջանիկ էր նա քաջ էր ու հզօր, իսկ ես դեռ ծուլօրէն անկողնիս մէջ այս ու այն կողմն էի շուռ գալիս.

Դուրսը ցուրտ էր շատ ցուրտ...

2013

14226

152

496/9
15 -

hup

ԳԻՆՆ Է 7 400.